Wacław Wolski

Prace z zakresu logiki

Druki

data

Rok V. Lwów, listopad 1919. Nr. 2.

# RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi każdego miesiąca prócz sierpnia i września.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

Sekretarka Redakcyi: Drka DANIELA GROMSKA.

Adres Redakcyi i Administracyi „Ruchu Filozoficznego“: Lwów, Uniwersytet. Filia Redakcyi w Warszawie: Instytut filozoficzny, Pałac Staszica. Filia Redakcyi w Poznaniu: Prof. Dr. Stefan Błachowski, Uniwersytet.

Prenumerata całoroczna 30 kor. (15 M.), półroczna 15 kor. (7·50 M.) z przesyłką. Numer pojedynczy 4 kor. (2 M.).

KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

## O jasnym i niejasnym stylu filozoficznym.

Często można się spotkać z utyskiwaniem na niejasny i zawiły sposób, w który filozofowie niekiedy wyrażają swe myśli. Zwłaszcza o filozofach niemieckich utarło się zdanie, że styl ich bywa wielce nieprzejrzysty. I trudno — exceptis excipiendis — zdaniu temu odmówić słuszności, choć nie można zaprzeczyć, że bywają też filozofowie innych narodowości, obarczeni — chociaż rzadziej — tą samą wadą.

Nasuwa się tedy pytanie, czy niejasność, cechująca styl niektórych dzieł filozoficznych, jest rzeczą nieuchronną, innemi słowy, czy styl filozoficzny musi w pewnych razach być niejasny. Pominąć tu należy oczywiście wypadki, w których tekst autora jest nam dostępny tylko w postaci skażonej albo w których autor pisze pospiesznie i niedbale. W tych bowiem wypadkach niejasność stylu pochodzi z przyczyn natury — rzec można — zewnętrznej, w stosunku do treści dzieł przypadkowych. Ale pominąwszy tego rodzaju wypadki niejasność stylu filozoficznego wydaje się w pewnych przynajmniej razach czemś nieuchronnie związanem z istotą pewnych zagadnień opracowywanych w pismach filozoficznych i z przedmiotem stosowanych w nich rozumowań. Wielu sądzi tedy, że czasem nawet jasno myślący filozof, pragnący wyrazić myśli swe jaknajjaśniej, przecież nie zdoła tego dokonać, gdyż nie pozwala mu na to zawiłość omawianych przezeń spraw i kwestyj. Tym sposobem nietylko

tłumaczy i usprawiedliwia się autorów, posługujących się stylem niejasnym (czasem oni sami w ten sposób rzecz przedstawiają), lecz urabia i utrwala się też drogą bardzo pospolitego błędu logicznego przekonanie, że niejasność stylu pozostaje w prostym stosunku do głębokości treści dzieł filozoficznych.

Niewiadomo jednak, na czem się opiera zdanie, iż o pewnych sprawach i kwestyach filozoficznych niepodobna jasno pisać. Trudno przypuszczać, by ktoś zdołał wykazać, że wszystkie pisma, traktujące o pewnym przedmiocie filozoficznym, odznaczają się stylem niejasnym; natomiast o wiele łatwiej wykazać, że nawet o przedmiotach, uchodzących powszechnie za trudne i zawiłe, ten lub ów filozof potrafił się wyrazić zupełnie jasno. Stąd rodzi się przypuszczenie, że niejasność stylu niektórych filozofów nie jest nieuchronnem następstwem czynników, tkwiących w przedmiocie ich wywodów, lecz ma swe źródło w mętności i niejasności ich sposobu myślenia. Sprawa miałaby się wtedy tak, że jasność myśli i jasność stylu szłaby ręka w rękę, o tyle, że kto jasno myśli, tenby też jasno pisał, a o autorze niejasno piszącym należałoby sądzić, że nie umie jasno myśleć.

Za takim poglądem przemawia niezmiernie ścisły związek, zachodzący między myślą a mową, związek tem ściślejszy, im bardziej abstrakcyjną myśl mowa wyraża. Nie można pojmować stosunku myśli do mowy na podobieństwo stosunku zachodzącego n. p. między wyobrażoną (dźwięczącą nam w uchu) melodyą a jej wyrazem za pomocą nut. Wielu ludzi doskonale sobie wyobraża melodye, ale mało kto umie je napisać nutami. Jest to rzecz niełatwa, a znaki nutowe pozostają z wyrażonemi w nich dźwiękami w związku czysto konwencyonalnym. Mowa ludzka natomiast nie jest systemem znaków konwencyonalnych a przedewszystkiem nie jest ona tylko zewnętrznym wyrazem myśli, lecz jest także jej narzędziem, umożliwiającem nam dopiero myślenie abstrakcyjne; myśląc, myślimy w słowach, więc w mowie.

Nie przedstawia się tedy rzecz w ten sposób, jakobyśmy naprzód mogli myśleć a dopiero później przyoblekać myśli nasze w szatę słowną, jakobyśmy więc mogli naprzód myśleć o jakimś problemacie filozoficznym w sposób jasny, a następnie — przystępując do wyrażenia słownego tych jasnych myśli — musieli wskutek zawiłości problematu zadowolić się ich przedstawieniem niejasnem. Albowiem myśl nasza, zwłaszcza abstrakcyjna, zjawia się od razu w szacie słownej, w najściślejszym związku z wyrazami mowy. Jeżeli zaś przy głośnem wyrażaniu naszych myśli lub przy spisywaniu ich natrafiamy na trudności i wątpliwości, jeżeli dobieramy wyrazów, przestawiamy pierwotny porządek, w którym nam się myśli nasze nasuwały, to czynimy tak właśnie dlatego, że przy takiem uzewnętrznianiu myśli naszych głosem lub pismem odkrywamy w nich pewne niejasności, których nie zauważyliśmy, gdy się myśli pierwotnie w nas roztaczały. Wszak takie uzewnętrznianie myśli hamuje ich bieg, roztacza je przed nami ponownie w tempie wolniejszem a tem samem ułatwia wykrywanie braków, zrazu niedostrzeżonych.

Być może, że niektórzy autorowie i wtedy nie umieją zauważyć niejasności swych myśli. Wiele nawet za tem przemawia. Wszak i ślepiec od urodzenia sam nie spostrzega, że nie widzi, a gdy mu drudzy mówią, czego nie widzi, nie umie sobie z tego zdać sprawy. Zapewne więc i filozofowie niejasno myślący nigdy nie spostrzegają niejasności swych myśli, a co zatem idzie, niejasności swego własnego stylu.

Otóż jeżeli powyższe uwagi są słuszne, uwalniają nas one w znacznej mierze od obowiązku łamania sobie głowy nad tem, co właściwie myśli autor filozoficzny, piszący stylem niejasnym. Odgadywanie jego myśli tylko wtedy przedstawiać będzie rzecz godną wysiłku, jeżeli skądinąd nabyliśmy przekonania, że myśli jasno, że więc niejasność stylu pochodzi w danym wypadku ze skażenia tekstu albo z pospiechu w spisywaniu dzieła. Jeżeli zaś nie mamy tego przekonania, wtedy możemy spokojnie przyjąć, że autor nie umiejący myśli swych wyrazić jasno, nie umie też myśleć jasno, że więc myśli jego nie zasługują na to, by się silić na ich odgadywanie.

## SPRAWOZDANIA.

**L. Dobrzyńska - Rybicka.** System etyczny Hugona Kołłątaja. Praca nagrodzona z funduszu jubileuszowego im. ks. Arcybiskupa Likowskiego. Kraków. Nakł. Ak. Um. 1917. Str. 165.

Pierwszą część zadania, wytkniętego pracy, — „dać możliwie dokładny obraz etyki Kołłątaja“ (2) — osiągnęła autorka w zupełności. Posługując się „Porządkiem fizyczno-moralnym“ i rękopisem Akademii Umiejętności, obejmującym „Pomysły do dzieła: Porządek fizyczno-moralny“ oraz materyałem z „Listów o przedmiotach naukowych“ i „Rozbiorem krytycznym zasad historyi o początkach rodu ludzkiego“, złożyła dzięki swemu wyszkoleniu filozoficznemu wyczerpujący i przejrzysty obraz systemu etycznego Kołłątaja. Po uwagach wstępnych o pojmowaniu filozofii przez niego, jako nauki o zdobywaniu „nieprzepartych zasad“, o przyjętej przezeń „metodzie rozbioru“ i o psychologicznej treści terminu „porządek fizyczny“, w dwu rozdziałach części pierwszej pracy przedstawia p. Dobrzyńska-Rybicka psychologiczne, epistemologiczne i metafizyczne podstawy etyki Kołłątaja z naciskiem na psychologię, której ważności w budowie jego systemu etycznego dotychczas nie doceniano. W części drugiej zajmuje się „porządkiem moralnym“ w kolejnych rozdziałach o teoryi należytości i powinności, o czynie i jego warunkach podmiotowych, o pomocach dla woli i o zapatrywaniach Kołłątaja na historyczny rozwój moralności. Rozdział piąty poświęcony jest etyce Kołłątaja i klasyfikacyi jego systemu, a szósty zestawia go z fizyokratami.

Również druga część zadania, jakie autorka wyznaczyła swojej pracy — „bezstronna ocena“ systemu (2) — daje w książce wyniki ważne i wielorakie. Przyznaje ona Kołłątajowi na podstawie porównawczego rozejrzenia się w kierunkach ówczesnej filozofii moralności miejsce przejściowe „od intuicyonizmu do utylitaryzmu“ (142), jako że posługuje się „dwoma (!) najwyższemi zasadami moralnemi“ (140) — intuicyjną należytości i powinności i utylitarną. Kołłątaj wyprzedził w tem Tomasza Brown'a ze szkoły szkockiej, któremu autorka dawniej poświęciła osobne studyum („Die Ethik v. Thomas Brown“ Posen 1909), Uwydatnia dalej, co jest największą zdobyczą pracy, oryginalne rysy systemu etycznego Kołłątaja. Do takich, prócz ogólnego stanowiska w historyi etyki, należą samodzielne zapatrywania „czynu-sprawy“ i jego psychologii, czego niema „w żadnej etyce współczesnej... i w żadnej z poprzedzających“ (113) oraz metoda, którą Koł-

a

łątaj wyprzedził Makintosh'a, uważanego za twórcą metodyki filozofii moralności. Metoda ta domaga się przedmiotowej miary wartości czynów w postaci formuły logicznej, jako podstawy dla najwyższej zasady moralności. Słabą stroną rozprawy p. Dobrzyńskiej-Rybickiej jest trzeci moment oceny, mianowicie krytyka stanowiska Kołłątaja. Ogranicza się ona do luźnych uwag w ciągu wykładu (str. 86, 123, 138 i inne) i ma charakter tylko reakcyi emocyonalnej. Autorkę razi utylitaryzm etyczny Kołłątaja, nie próbuje jednak przeciwstawić mu krytycznie skrystalizowanej myśli. *Kazimierz Jaworski* (Lwów).

**Wacław Wolski.** O Poznaniu a priori. Według odczytu wygłoszonego w Polskiem Towarzystwie Filozoficznem we Lwowie dnia 22. czerwca 1918. Lwów. Nakładem autora. Główny skład w księgarni Gubrynowicza i Syna 1918. Str. 37. oct.

Autor postanawia rozstrzygnąć t. zw. problem metalogiczny t. j. odpowiedzieć na pytanie „dlaczego i w jaki sposób dzieje się, że pewne podstawowe dla logiki i wskutek tego „metalogicznemi“ zwane prawdy uprzytamniają się nam a priori tj. niezależnie od doświadczenia a mimo to zbudowana na nich „formalna“ (logiczna i matematyczna) wiedza z absolutną ścisłością i pewnością zgadza się z biegiem zjawisk rzeczywistych. Krócej i ogólniej mówiąc: Zgodność pośredniego poznania z bezpośredniem — oto zagadka“, którą autor stara się w swej pracy rozwiązać. Tak formułuje sam swe zadanie na str. 1-ej we wstępie.

Forma zdania przyzwolonego zasłania trochę myśl autora. Można jednak uniknąć jej i na podstawie dalszego tekstu rozprawy dojść z pewnem prawdopodobieństwem, że autor stara się wytłumaczyć czyli podać przyczynę aprioryczności sądów dotyczących wszystkich przedmiotów danych w doświadczeniu. Stawia sobie zatem pytanie: Dlaczego nie zależy od doświadczenia prawdziwość niektórych sądów, które doświadczenia dotyczą.

Chcąc odpowiedzieć na to pytanie, analizuje autor proces poznania. Poznanie określa na str. 6-ej: „poznawać coś znaczy odtwarzać równoznacznie w psychicznych znakach zwanych „myślami“ pewien wycinek rzeczywistości zwany w tym wypadku „przedmiotem“.

b

W procesie poznania rozróżnia autor następujące elementy: 1. Przedmiot rzeczywisty zgoła różnorodny od myśli o przedmiocie. 2. Myśl o przedmiocie rzeczywistym czyli przedstawienie przedmiotu, czyli przedmiot intencyonalny, który jest znakiem przedmiotu rzeczywistego a wytworem 3. Aktu przedstawiania, którego sobie nie uświadamy, tylko o nim wnioskujemy na podstawie stwierdzania cech przedmiotów intencyonalnych wypełniających całe pole naszej świadomości.

Na tle tych rozróżnień stawia autor swą tezę na str. 12-ej: „Podstawą apriorycznego naszego poznania jest częściowa współwymierność myśli jako takiej z zewnętrznym jej przedmiotem“. A ponieważ na str. 9-ej określił w trzecim wierszu u góry współwymierność jako „wspólność niektórych tylko cech“, przeto tezę autora wolno sformułować w sposób następujący:

Prawdziwość niektórych sądów dotyczących przedmiotów doświadczenia nie zależy od doświadczenia dlatego, że przedmioty rzeczywiste i przedmioty intencyonalne posiadają niektóre cechy wspólne. W tem sformułowaniu dwuznaczny termin „myśl“ zastępuje „przedmiot intencyonalny“, który autor nazywa znakiem przedmiotu rzeczywistego. Domyślna a dająca się ze str. 7-ej odtworzyć przesłanka konieczna powiadać musi, że wszystkie cechy przedmiotu intencyonalnego przypisujemy w procesie objektywizacyi czyli rzutowania przedmiotowi rzeczywistemu. Stąd dopiero wyniknie, że nie możemy się też mylić, jeżeli przedmiotowi wzgl. przedmiotom rzeczywistym przypisujemy te cechy, które one mają wspólne z przedmiotem intencyonalnym, czyli, że sądy przypisujące przedmiotom rzeczywistym cechy wspólne z przedmiotami intencyonalnymi są prawdziwe niezależnie od doświadczenia, bo cechy te przysługują istotnie przed-

a

miotom rzeczywistym bez względu na doświadczenie. Przysługują im zaś dlatego, że to są wspólne cechy wszystkich wogóle przedmiotów.

Na przykładzie wziętym ze str. 14-ej rozprawy, bo na tej dopiero i następnych spotykamy pierwsze przykłady sądów apriorycznych, które autor ma na myśli, teza i argumentacya autora przedstawiaćby się mogła tak: Prawdziwość sądu orzekającego, że treść *a* poprzedzająca treść *b* poprzedza również treść *c*, jeżeli treść *b* poprzedza treść *c*, prawdziwość tego sądu nie zależy od doświadczenia, które we wszystkich konkretnych wypadkach ze sądem tym się zgadza i zgadzać musi a nie zależy dlatego, że związek czasowy, jaki sąd ten stwierdza między wszelkiemi treściami rzeczywistemi cechuje nietylko przedmioty rzeczywiste, ale i przedmioty intencyonalne, czyli przedstawienia przedmiotów rzeczywistych, które objektywizujemy, czyli rzutujemy na zewnątrz.

Takby się teza i argumentacya przedstawiać mogła, gdyby autor chciał istotnie uzasadniać, tłumaczyć okoliczność epistemologiczną czyli aprioryzm, czyli niezależność od doświadczenia ważności pewnych sądów.

Autor jednak sam nadaje swojej kwestyi odcień raczej psychologiczny pytając zarówno na str. 1-ej, kiedy program swej pracy wyłuszcza, jak i na str. 14-ej, kiedy tezę swą uzasadnia, nie o to, dlaczego ważność sądów pewnych nie zależy od doświadczenia, tylko o to, dlaczego pewne sądy ważne bez względu na doświadczenie u ś w i a d a m i a j ą się niezależnie od doświadczenia.

W tem sformułowaniu biorąc kwestyę autora pod uwagę, potrzeba naprzód zauważyć, że nie wszystkie sądy aprioryczne uświadamiają się wszystkim ludziom czyli nie zachodzi wogóle fakt, który teza autora usiłuje wytłumaczyć. Jeżeli tylko teza jest pomyślana tak ogólnie. Po drugie, te sądy aprioryczne, które się niektórym ludziom uświadamiają, uświadamiają się przecież często zależnie od doświadczenia, to znaczy przy sposobności jakiegoś doświadczenia, z przyczyny i dzięki jakiemuś doświadczeniu. O innej niezależności jak niezależność przyczynowa trudno przecież mówić przy fakcie konkretnym, psychologicznym, jakim jest uświadamianie się jakiegoś sądu, zaczem kwestya tak postawiona znowu pyta o wytłumaczenie faktu, który wogóle nie zachodzi.

b

Poddając pracy autora sformułowanie, które się wydaje najbliższem jego myśli, pytamy o wytłumaczenie tego faktu, że oto m o ż e m y wydawać z góry pewne sądy dotyczące w s z y s t k i c h przedmiotów i doświadczenie późniejsze dokładnie się z temi z góry powziętemi zapatrywaniami zgadza. Autor odpowie na to pytanie: Możemy to z góry robić i doświadczenie późniejsze zgodzi się z tem, bo przedmioty rzeczywiste są pod pewnemi względami zupełnie podobne do naszych znaków — przedstawień, zaczem zachodzą między niemi takie same stosunki, jak między naszemi przedstawieniami, które w sądach naszych objektywizujemy.

Odebrawszy taką odpowiedź, musimy najpierw od autora wymagać jasnego określenia objektywizacyi. Autor określa ją na str. 7-ej u góry jako: „tajemniczą, obcą fizycznemu światu zdolność wzgl. władzę s i ę g a n i a p o z a s i e b i e t. zn. tłómaczenia wewnętrznyeh swych (immanentnych) stanów na zewnętrzne (transcendentne) ich znaczenie“.

Określenie to uważam za niejasne, ponieważ zawiera niejasny termin „tajemniczy“, niejasne: „sięganie poza siebie obce fizycznemu światu“ i niejasny termin: „tłómaczenie“. Jeśli coś z góry określam jako tajemnicze, rezygnuję bądźto z wytłumaczenia bądźto z określenia. Z pierwszego wolno autorowi rezygnować; z drugiego nie, pod grozą niejasności tezy. Sięganie poza siebie znam tylko ze świata fizycznego. Jeśli tę właśnie cechę fizyczności sięganiu poza siebie odejmę, popadam w kłopot, o czem mam myśleć właściwie. Tłómaczyć wewnętrzne s t a n y na zewnętrzne znaczenie to również albo znaczy: przypisywać przedmiotom intencyonalnym wszystkie lub niektóre cechy aktów, albo: przed-

a

miotom rzeczywistym wszystkie lub niektóre cechy przedmiotów intencyonalnych, albo w końcu: wszystkie lub niektóre cechy aktów przedmiotom rzeczywistym, bo wedle str. 7-ej u dołu zdaniem autora przedmioty intencyonalne stanowią znaczenie aktów a przedmioty rzeczywiste znaczenie przedmiotów intencyonalnych, jakkolwiek na str. 6-tej jest i inne określenie znaczenia, do którego już później autor nie wraca.

Rzecz zgoła nieobojętna, tylko kardynalnej wagi dla rozprawy.

Nieprawdą jest bowiem, jakobyśmy w s z y s t k i e cechy przedmiotów intencyonalnych przypisywali przedmiotom rzeczywistym, wtedy bowiem nie odróżnialibyśmy jednych od drugich a my je przecież rozróżniamy. Zostaje zatem jako sens „tłumaczenia stanów wewn. na zewn.: przypisywanie przedmiotom rzeczywistym niektórych cech przedmiotów intencyonalnych.

Jeżeliby na tem miała polegać objektywizacya czyli rzutowanie i jeżeli ten tak określony fakt rzutowania ma być przyczyną ważności sądów apriorycznych oraz możliwości wydawania ich przed doświadczeniem, to argument autora przyjmie postać taką: Możemy z góry wydawać niektóre sądy prawdziwe o przedmiotach rzeczywistych, bo przypisujemy w poznaniu przedmiotom rzeczywistym niektóre cechy naszych przedmiotów intencyonalnych przysługujące naprawdę rzeczywistym przedmiotom.

Ponieważ jednak wydawać sąd prawdziwy o przedmiocie rzeczywistym znaczy nic innego, jak tylko przypisywać mu cechy, które mu przysługują na prawdę, przeto argumentowi autora potrzebaby nadać postać taką: „Możemy z góry przypisywać niektóre cechy przedmiotom rzeczywistym i to takie, które im na prawdę przysługują, bo przypisujemy im w każdem poznaniu niektóre cechy i to takie, które im na prawdę przysługują.

Króciej: Możliwa i wytłumaczona jest prawdziwość poznania a priori, bo i ono jest pewnem poznaniem. Taki argument zawiera domyślną przesłankę pierwszą, bez

b

której się nie obejdzie, a mianowicie: 1. Każde poznanie jest możliwe i wytłumaczone. Zdaje mi się, że przesłanki tej przyjmować nie możemy, jak długo się pytamy o możliwość i o wytłumaczenie „poznania a priori". Nie możemy, bo wpadlibyśmy w petitionem principii. Zachodziłoby też pytanie, czy przesłankę tę uznamy za prawdziwą i czy teza, mówiąca o p r a w d z i w o ś c i poznania, zechce wynikać bez trudności formalnych z przesłanek, które o p r a w d z i w o ś c i nie mówiły.

Oprócz tego: jeżeliby sądy a priori dlatego musiały być prawdziwe, że ich przedmioty intencyonalne mają n i e k t ó r e cechy wspólne (są współmierne) z ich przedmiotami rzeczywistymi, albo też dlatego, że akty ich mają n i e k t ó r e cechy wspólne (są współmierne) z ich przedmiotami intencyonalnymi, to na tej samej podstawie wszystkie sądy wogóle musiałyby być prawdziwe, bo k a ż d y akt sądu ma n i e k t ó r e cechy wspólne ze swym przedmiotem intencyonalnym np. jest podmiotowy i nietrwały i każdy przedmiot intencyonalny będzie miał jakąś cechę wspólną ze swym przedmiotem rzeczywistym, choćby tę jedną, że jest czemś i jeden i drugi. Tymczasem przyjmujemy sądy m y l n e mimo, że i one mają coś wspólnego ze swymi przedmiotami. Zatem na czemś innem musimy opierac prawdziwość i możliwość sądów a priori a nie na tak określonej współmierności.

W końcu: w rozprawie autora znajduje się jeden sąd, który może w tłumaczeniu prawdziwości sądów apriorycznych zastąpić zupełnie teoryę objektywizacyi i współmierności. Autor twierdzi bowiem na str. 11-ej i 12-ej w rozdz. p. t. „współwymierności ogólne", że cechy przypisywane przedmiotom rzeczywistym w sądach apriorycznych przysługują k a ż d e m u p r z e d m i o t o w i w o g ó l e, zaczem muszą z konieczności przysługiwać i przedmiotom intencyonalnym. Otóż, jeśli cechy przypisywane przedmiotom rzeczywistym w sądach apriorycznych przysługują n a p r a w d ę wszystkim wogóle przedmiotom a zatem i przedmiotom rzeczywistym, toż to samo

a

wystarcza jako odpowiedź na pytanie: „Dlaczego doświadczenie potwierdza nasze niektóre z góry powzięte uogólnienia?“ Potwierdza je doświadczenie, bo w uogólnieniach tych przypisywaliśmy przedmiotom doświadczenia cechy takie, które wszystkim wogóle przedmiotom przysługują na prawdę a więc i przedmiotom doświadczenia. Innemi słowy: Powzięte z góry uogólnienia nasze są prawdziwe, zatem potwierdza je prawdziwe doświadczenie. Więc „podstawą apriorycznego naszego poznania“ (str. 12.) jest to, że cechy, które w niem przedmiotom przypisujemy, przysługują tym przedmiotom na prawdę wedle z góry (str. 11.) przyjętego założenia a nie to, że zachodzi częściowa współwymierność myśli z jej przedmiotem, jak chce autor w tezie. Albo nie wiem, co znaczy podstawa. Słowem: do jakiego celu służy autorowi współmierność i objektywizacya, skoro przyjęta na str. 11-ej realność i powszechność cech przypisywanych rzeczom a priori zakłada sama z góry prawdziwość sądów a priori.

Być może, analiza ta nie jest trafna i może się mija z myślą autora. Rozprawka jest krótka i ramy jej ciasne a przedmiot wielki. Być może, że pomysł autora dałby się uwolnić od wielu niejasności i obwarować przeciw tego rodzaju analizom, jak ta tutaj — ale do tego celu środkiem koniecznym wydaje mi się pedantyczne określanie pojęć i przejrzyste formułowanie wniosków.

Inna rzecz, czy zasada taka nie krępuje myśli filozoficznej i czy chroni od wszelkiego błędu. Heraklit i Nietzsche zostawili rzeczy cenne, choć nie pedantycznie pisane a mos geometricus nie uchronił od błędów Spinozy, ani scholastyków nie zbawiła ich metoda precyzyjna, ani nawet matematyków niektórych i logistyków ich znaczki. W każdym razie: im ściślejsza metoda pracy, tem łatwiejsza jej kontrola.

Jeśli autor przy swym poglądzie na sądy a priori pozostanie, rozwinie go niewątpliwie szerzej i dokładniej w dalszych pracach epistemologicznych.

*Władysław Witwicki* (Lwów).

b

**Dr. Ed. Claparède.** Psychologia dziecka i pedagogika eksperymentalna. Z upoważnienia autora z 4-go wydania oryginału przetłómaczyła Dr. fil. Franciszka Baumgarten pod redakcyą Dr. fil. Floryana Znanieckiego. Warszawa 1918. Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego. Str. 232+IV.

Dzieło Claparède'a ma już w literaturze psychologicznej wyrobioną opinię; o jego rozpowszechnieniu świadczy sam fakt kilku wydań w przeciągu niezbyt długiego czasu i liczne przekłady na obce języki. Dobrze więc się stało, że wyszło wreszcie w przekładzie polskim, ze znacznem co prawda opóźnieniem, gdyż rzecz ta była już gotowa przed wojną w r. 1914. Tytuł niezupełnie odpowiada treści: nie jestto bowiem całkowity wykład psychologii dziecka i jej zastosowań pedagogicznych, lecz zbiór kilku studyów z tej dziedziny, opracowanych monograficznie; obejmują one rzut oka historyczny, rozbiór stosunku psychologii dziecka do innych umiejętności, analizę metod, któremi psychologia dziecka się posługuje; następnie rzut oka na rozwój umysłowy dziecka (w związku z rozwojem fizycznym) oraz bardziej wyczerpujące studyum o popędzie naśladowczym, zainteresowaniu i zabawie; wreszcie — najobszerniejszą ze wszystkich — monografię znużenia umysłowego, badań, dotyczących tego przedmiotu i ich wyników. W każdym z rozdziałów swej książki autor podaje materyał bardzo obfity i dobrze wybrany, stara się go oświetlić wszechstronnie i wysnuć pewne wnioski i zastosowanie do praktyki wychowawczej, unika jednak zbyt pospiesznych uogólnień, nie tai nigdzie luk, istniejących w badaniach i nie zamilcza zagadnień, które nie zostały jeszcze dostatecznie rozwiązane i wyświetlone; nie chodzi mu bowiem o danie wyczerpującej odpowiedzi na wszystko, a mniej jeszcze o sformułowanie gotowych recept pedagogicznych, lecz o zainteresowanie przedmiotem, o wskazanie drogi do dalszych badań i poszukiwań. Niemałą zaletę książki stanowią bardzo wyczerpujące i dokładne dane bibliograficzne, które tłómaczka z wielką starannością uzupełniła,

a

podając prace większe i mniejsze, wydane w języku polskim. Książka napisana łatwo i popularnie może być bardzo pouczającą lekturą dla szerszych warstw nauczycielskich, nie tracąc swego znaczenia naukowego dla specyalistów-psychologów.

*Aniela Szycówna* (Warszawa).

## PRZEGLĄD CZASOPISM.

**Revue philosophique de la France et de l'Etranger. XLIV. (1919). 1.—6.**

*Pierre Janet:* Les fatigues sociales et l'antipathie. Str. 1—71. — *R. Lenoir:* Claude Bernard et l'esprit expérimental. Str. 72—101. — *A. Leclère:* L'ère de l'ingénieur pénal. Str. 102—131. — *A. Lalande:* La psychologie, ses divers objets et ses méthodes. Str. 177—221. — *E. d'Eichthal;* Esthétique et mémoire. Str. 222—269. — *P. Dupont:* L' x objectif conscient. Str. 270—318. — *L. Arréat:* Notes sur la mémoire. Str. 319—331. — *O. Hamerlin:* La nature et le mouvement d'après Aristote. Str. 353—368. — *W. Riley:* La philosophie française en Amérique. Str. 369—423. — *Fr. Paulhan:* La spiritualisation des tendances. Str. 424—450. — *G. Bohn:* La dynamique cérébrale. Str. 451—454. — *J. Sageret:* Remarques sur la psychologie collective. Str. 455—474.

## ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

*a) Prace polskie.*

**Tur Jan.** Nauka i uczony. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1917, str. 202+VIII.

---

**Portych Teodor Ks. Dr.** Filozofia a szkoła średnia. Włocławek, 1918, str. 16.

**Ochorowicz J.** Psychologia, pedagogika, etyka. Przyczynki do usiłowań naszego odrodzenia narodowego (serya pierwsza). Warszawa, 1917.

---

**Łuczewski Kazimierz.** O historyi filozofii w Polsce. Kuryer Poznański, 1916, nr. 19. 21.

**Tatarkiewicz Władysław.** O dzisiejszej filozofii polskiej. Kilka uwag i cyfr. — Myśl Polska, 1915, I. str. 30—35.

---

**Cieszkowski August.** Myśli. (Wyjątek z „Ojcze nasz"). — Głos kobiet polskich, Dodatek do Kroniki powszechnej, Lwów, V. (1914), 27. strona 103.

**Popławski Antoni.** Nauka moralna dla szkół narodowych 1778. Wydał T. Grabowski. Kraków, T. S, L., 1918, str. 17.

Edward Abramowski. — Tygodnik Illustrowany, Warszawa, 1918, nr. 23. i 24.

b

**Czuj Jan Ks. Dr.** Kościół a państwo u św. Augustyna. Odb. z Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego. Lwów, 1918, str. 62.

**Okuszko Kazimierz.** Filozoficzna działalność Władysława Biegańskiego. Częstochowa, 1917, str. 22.

**Sterling.** Dr. Władysław Biegański. — Zdrowie, 1917, nr. 2.

**Puławski.** Władysław Biegański. — Gazeta lekarska, 1917, nr. 10.

**Czarkowski Ludwik.** Dwie sylwetki Władysław Biegański (1857—1917) — Kazimierz Chełchowski (1858—1917). — Polski Miesięcznik lekarski, Kijów, marzec 1917, str. 144—147.

**Chrzanowski Ignacy.** Ojcze nasz Aug. Cieszkowskiego. — Nowe Życie IV. Kraków, 1918, str. 81.

**Szmigielski Jan Ks.** Poglądy Cieszkowskiego na izbę wyższą. — Kuryer warszawski, 1917, nr. 298.

**Kostrzewski J.** August Cieszkowski wobec jubileuszu Kraszewskiego. (Fragmenty korespondencyi z T. Lenartowiczem). — Kuryer Poznański, 1916, nr. 209.

Wilson a Cieszkowski. — Kuryer warszawski, 28. maja 1917.

„Ojcze nasz" a Wilson. — Kuryer Codzienny, 31. marca 1917.

**Grzywiński Jan.** Przepowiednie Hoene-Wrońskiego. — Ilustrowany Tygodnik Polski, 1915, str. 201—202.

**H. W.** Kościuszko a Hoene-Wroński. — Nowa Reforma, 1917, nr. 476.

**Straszewski Maurycy.** Gottfried Wilhelm Leibnitz. Jego osobistość. Stosunek z Polską. Jego stanowisko w dziejowym rozwoju myśli ludzkiej. Kraków, nakł. Towarzystwa Filozoficznego, 1917, str. 38.

**Zachariewicz Julian.** Dwóchsetna rocznica Leibnica (sic!). Leibnic i Sienkiewicz. Leibnic-Lubieniecki i sprawa polska. W: List z Berlina. — Gazeta lwowska. 1917, nr. 38.

**Rachwał Stanisław.** Karol Libelt we Lwowie. Przypomnienie przed zbliżającą się 50-tą rocznicą. — Gazeta Lwowska, nr. 21., 26. stycznia 1919.

**Kozłowski Wł. M.** Stanowisko Locke'a w historyi pedagogii w świetle współczesnych jej dążeń. — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, styczeń-luty 1919, str. 56—76.

**Paciorkiewicz Dr.** Życie Montaignea. — Rok Polski, Kraków, luty-marzec, kwiecień, 1918.

**Newlin-Wagner Tadeusz.** Słowacki wobec zagadnienia predestynacyi. Kraków, skł. gł. w księg. Gebethner i Sp. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1918, str. VI. 44. (Prace historycznoliterackie, 11).

**Rowid H.** Podstawy pedagogiki Trentowskiego. — Ruch pedagogiczny. Kraków, IV. str. 41—49; 65—70; 89—108; 129—140; 153—164; 177—182.

a

**Kołaczkowski Stefan.** Podstawy moralne bohaterów i los w utworach Wyspiańskiego.— Rok Polski, Kraków, luty-marzec, 1918.

O światopogląd. Warszawa, księg. „Kroniki Rodzinnej", 1917, str. 8. M. 0·15.

**Gałecki Bol.** O wartości nauki. Siedlce, wydawn. Oddziału siedleckiego Stow. Naucz. Polskiego, 1916, str. 24. M. 1·50.

**Baranowski M.** Dydaktyka uzupełniona „zasadami logiki". Do użytku seminaryów nauczycielskich i nauczycieli szkół ludowych. Wydanie siódme. Warszawa, Gebethner i Wolff. (Bez roku).

**Wąsik Wiktor.** Nawiasowy kurs logiki formalnej przy nauczaniu języka polskiego metodą dyskusyjną. (Rozprawka dydaktyczna). — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, 1918, str. 475—493.

**Mazurkiewicz P.** O podstawach teoryi prawdopodobieństwa. Sprawozdania z posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydział III. XI. 1. Styczeń 1918.

**Wize Kazimierz Filip.** Wykłady metafizyczne. Poznań, Niemierkiewicz, 1918. M. 2·80. (Wykłady poznańskie, 4.).

**Orłowski.** Prądy objektywizmu w psychologii nowoczesnej. — Medycyna i Kronika lekarska, 1917, Nr. 45. 46, 47.

**Klęsk Adolf Dr.** Człowiek w kajdanach zmysłów. Tarnów, nakł. autora, 1918, str. 56.

**Minkiewicz Romuald.** Podstawy doświadczalne i teoretyczne nowego pojmowania zjawisk nerwowych. Warszawa, z zapomogi Kasy im. Mianowskiego, E. Wende i Ska, 1917, str. IV. 153. 1 nlb. M. 4·50.

**Kleczkowski Tadeusz Dr.** Zastosowanie płaskich powierzchni skośnie ustawionych do osi oka celem badania obwodowych części pola widzenia. — Przegląd lekarski. LVIII. (1919). Nr. 3.

**Sobeski Michał.** O niektórych typach pamięci. (Z psychologii twórczości artystycznej). — Dziennik Poznański, 1916, 1. dodatek.

**Sobeski Michał.** Pamięć uczuciowa. (Z psychologii twórczości artystycznej). — Kuryer Poznański, 1916. nr. 294.

**Błachowski Stefan.** Problem myślenia bez słów, — Przewodnik naukowy i literacki. Lwów, listopad 1918. Str. 1010—1021.

**Nuckowski Jan Ks.** Z psychologii spostrzeżeń zewnętrznych. — Czasopismo pedagogiczne, Lwów, V. 3. 4. str. 257—295.

**Ołtuszewski.** Kilka uwag o istocie chorób mowy. — Gazeta lekarska, 1919. Nr. 1.

**Wójcik Stanisław.** Psychologia rysunku. — Ruch pedagogiczny, Kraków, marzec-kwiecień 1919, str. 58—66.

b

**Orłowski Bolesław Dr.** Nauka języków i jej metody w świetle psychologii. Kraków, Gebethner i Ska. Warszawa, Gebethner i Wolff. Poznań, M. Niemierkiewicz. New York, Polish Book Imp. Co., 1917, str. 32. K. 1·50. (Przedruk z Kuryera Lwowskiego).

**Doboszyński Ludwik Dr.** Ręka prawa czy obie?— Przegląd lekarski, Kraków, LVI. 19. (12. maja 1917), str. 160—161.

**Jabłonowski Władysław.** O roli uczucia w życiu duchowem Juliusza Słowackiego. (Odbitka ze Sprawozdań z posiedzeń Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, 1916. I. II.). Warszawa, 1916, str. 14.

**Radziwiłłowicz R. Dr. med.** Psychiatrya sądowa. Warszawa, 1917, str. 163. (Kursy przygotowawcze dla lekarzy powiatowych Królestwa Polskiego).

**Szycówna A.** Sztuka rządzenia dziećmi. — Głos Nauczycielski, Warszawa, I. 1—2.

**Lipska-Librachowa M. Drka.** Typy umysłowe wśród dzieci. — Głos Nauczycielski, Warszawa, I. 3. 4.

**Rudniański S.** Z nowoczesnych badań nad psychiką dziecka. — Głos nauczycielski, Warszawa, I. 2. 3. 4.

**Strzemecka Helena.** Wychowanie i rozwój umysłowy dziecka w wieku około pięciu lat. Lwów, nakł. Polskiego Tow. Pedagogicznego, 1916, str. 16. K. 0·70. (Odbitka ze „Szkoły").

**Szycówna Aniela.** Metodyka wypracowań. Cz. I. Podstawy psychologiczne i historyczne. Warszawa, J. Lissowska, 1918, str. 161. M. 4·40. (Biblioteka nauczyciela 6.).

**Bocheński Jan.** Z historyi rozwoju naszych pojęć estetycznych. — Kuryer Poznański, 1916, nr. 192—196.

**Chwistek Leon.** Wielość rzeczywistości w sztuce. — Maski, Kraków, 1918. I. 1—4. str. 16—19; 36—39; 59—60; 76—77.

**Halpern Ignacy Dr.** Stanowiska w etyce. Wstęp metodologiczny do etyki. Warszawa, 1918, str. 89. M. 3·50.

**Tatarkiewicz Władysław.** O bezwzględności dobra. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1919, str. 172.

**Heiman Teodor.** Etyka lekarska i obowiązki lekarza (deontologia). Warszawa, 1917, str. 569.

**Horowska Marya.** Zarys programu nauki religijno-moralnej w szkołach ludowych. II. Pogadanki obyczajowo moralne dla szkół ludowych. Łódź, 1918, str. 107. M. 4.

**Młynarski Feliks Dr.** Zasady filozofii społecznej. Warszawa, 1919, str. 147. M. 6.

a

**Borowski Wł. M.** Pesymizm w życiu narodowem. — Tygodnik Illustrowany, 1918, nr. 19.

**Grzymała-Siedlecki A.** Indywidualizm i organizacya. — Tygodnik Illustrowany, Warszawa, 1915, nr. 45.

**Piotrowski Stanisław.** Studya socyologiczne. Cz. I. Powstanie socyologii, jej zadania, stosunek do polityki i przyszłość. (Naukowe podstawy orędzia prez. Wilsona z dn. 24. I. 1917). Warszawa. Wende. Kraków, Krzyżanowski, 1917, str. 36. K. 1·50.

**Majewski Erazm.** Kapitał. Rozbiór podstawowych zjawisk i pojęć gospodarczych. Wydanie trzecie, przejrzane przez autora. Warszawa, Wende i Ska, 1919, str. 304. 6 nl.

---

**S. T.** Filozofia wojny podług Cypryana Norwida. — Kuryer Warszawski, 1918, nr. 178.

**Denizot Alfred Dr.** O przestrzeni i czasie w świetle badań fizycznych. Lwów, Książnica Polska T. N. S. W., 1918, str. 30. K. 1·50. (Powszechne wykłady Wszechnicy i Politechniki lwowskiej, nr. 28.).

---

**Irzykowski Karol.** Filozofia koralowa wobec religii. — Maski, Kraków, 1918. I. 22. str. 432—435.

**Taczak Ks. Prof. Dr.** Buddyzm a chrześcijanstwo. Poznań, 1918, str. 57. M. 1·40.

**Wierciński H.** Nauka religii i moralności w szkole polskiej. — Szkoła Polska, Lublin, 1917, nr. 34.

---

**Kozłowski W. M.** Telepatya, instynkt i mistycyzm ze stanowiska wiedzy. Warszawa, 1918, str. 16. M. 0·75.

**Czeczott W. Ks.** Co sądzić o spirytyzmie. Warszawa, 1917, str. 32. M. 0·50.

*b) Przekłady na język polski.*

**Binet Alfred.** Pojęcia nowoczesne o dzieciach. Rozwój fizyczny dziecka w wieku szkolnym. Przekład M. Szymanowskiej. Tom I. II. Warszawa, 1918, str. 314. M. 10.

**Denis Leon.** Na co życie. Zasadnicze rozwiązanie zagadki bytu. Czem jesteśmy. Skąd przychodzimy. Dokąd idziemy. Z upoważnienia autora tłum. J. Kreczyńska. Warszawa, skł. gł. M. Szczepkowski, 1918, str. 36. M. 2.

**Gumplowicz Ludwik.** Filozofia społeczna. Przekład Stan. Posnera, Warszawa, Wende, 1918, str. 180. M. 3.

**James W.** Pogadanki psychologiczne. Z 2. wydania angielskiego przełożyła I. Moszczeńska. II. wydanie. Warszawa, Arct, 1918, str. 114. M. 3·30.

**Lukianos z Samosaty.** Zeus wzięty na spytki. Przełożył Michał Bogucki. — Maski, Kraków, 1918, I. 16. str. 312—317.

**Payot J.** Kształcenie woli. Przełożył I. K. Potocki. Wydanie szóste. Warszawa, Wende i Ska, 1918. M. 8.

b

**Payot Juliusz.** Wykład moralności. Przekład z franc. J. Warnkówny. Warszawa, Wende i Ska, 1919, str. IV. 259. M. 8.

**Rousseau Jan Jakób.** Wyznania. Przełożył, wstępem i przypisami zaopatrzył Tadeusz Żeleński (Boy). T. II. III. Kraków, Czernecki, 1918, str. XX. 239; 248. (Biblioteka Boya, t. 19).

**de la Saussaye Chantepie P. D.** Historya religij. Podług drugiej edycyi francuskiej opracował Antoni Lange. Warszawa, S. Orgelbranda Synowie, 1918. M. 20·50.

*c) Prace w jęz. obcych.*

**Barnes Earl.** Psychology of childhood and youth. Huebsch, 1914, str. 68.

**Stern W.** Psychologie der frühen Kindheit. Leipzig, Quelle & Meyer, 1914. M. 7.

**Stern W.** Eigenschaften der frühkindlichen Phantasie. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, 15. 6.

**Jugendliches Seelenleben und Krieg.** Materialien und Berichte. Unter Mitwirkung der Breslauer Ortsgruppe des Bundes für Schulreform und von O. Bobertag, K. W. Dix, C. Kik und A. Mann hg. von William Stern. Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1915, str. VII. 181. M. 5. geb. 5·80.

**Whipple Guy Montrose.** Manual of mental and physical tests; a book of directions compiled with special reference to the experimental study of school children in the laboratory or classroom. Pt. I. Simpler processes. 2d rev. and enl. ed. Baltimore, Warwick & York, 1914, str. 16—365 z tabl.

**Peters W.** Zur Entwicklung der Farbenwahrnehmung nach Versuchen an abnormen Kindern. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, 3. 3.

**Matz W.** Zeichen- und Modellierversuch an Volksschülern, Hilfsschülern, Taubstummen und Blinden. — Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammelforschung, X. 1. 2.

**Lode A.** Experimentelle Untersuchungen über die Urteilsfähigkeit und Urteilsbeständigkeit der Schulkinder. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, 15. 6.

**Lazar E. und Peters W.** Rechenbegabung und Rechendefekte bei abnormen Kindern. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen, 3. 3.

**Habrich J.** Ueber die Entwicklung der Abstraktionsfähigkeit von Schülerinnen. — Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammelforschung, 9. 3.

**Kuhlmann F.** Zur Psychologie der Schrift des Kindes. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, wrzesień-październik, 1914.

**Zeidler C.** Beiträge zur Psychologie und Pädagogik des Jugendwanderns. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, wrzesień-październik, 1914.

a

**Girstenberg J.** Ueber psychische Idiosynkrasien bei Schülern und ihre heilpädagogische Behandlung. — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, wrzesień-październik, 1914.

**Brahn.** Zur Psychologie jugendlicher Selbstmörder. — Pädagogisches Archiv, 4. 1.

**Bronner Augusta F.** A comparative study of the intelligence of delinquent girls. New York, Teachers Coll., Columbia Univ., 1914, str. V. 95.

**Thorndike E. Lee.** Educational psychology; briefer course. New York, Teachers College, 1914, str. XII. 442.

**Fleshman Arth. Cary.** The methaphysics of education. New York, Univ. of N. Y., 1914, str. 155. (8 str. bibliogr.).

**Rupp H.** Probleme und Apparate zur experimentellen Pädagogik, — Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, 16. 2.

**Visconti Lu.** L'educazione dell' imaginazione. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, 1914, str. XXI. 282. L. 3.

**Fiorentino Concettina.** L'educazione della volontà. Catania, 1914, str. 40.

**Betazzi Rod.** La giovine e la moralità. 2. ed. con aggiunte. Torino, libr. ed. internat. della S. A. I. D. buona Stampa, 1915. str. 66. L. 0·70.

---

**Smith E. M.** The investigation of mind in animals. Cambridge, University Press, 1915, str. IX. 194.

**Sommer R.** Anfangsunterricht bei den Elberfelder Pferden. — Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen. 3. 3.

**Ricciarelli Vit.** Ricerche originali sulla psicologia di un cavallo: nota preventiva. Bologna, 1914, str. 8. (Estr. „Rivista di psicologia").

**Soldani Gregorio.** Di alcuni fatti naturali e culturali, che fanno pensare ad una capacità psichica nelle piante. Firenze, 1914, str. 29. (Estr. „Atti della r. academia dei Georgofili").

---

**Kongress für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft.** Berlin, 7.—9. Oktober 1913. Bericht, herausgegeben vom Ortsausschuss. Stuttgart, Ferd. Enke, 1914, str. IV. 533. M. 14.

**Hruban J.** Uvod do esthetiky. Pilzno, 1915, str. 116. K. 2.

**Bizzari Romualdo.** Studi sull' estetica. Firenze, Libr. ed. Fiorentina, 1914, str. 400. L. 4·50.

**Bosanquet Bernard.** Three lectures on aesthetics. Macmillan, 1915, str. IX. 118.

**Carritt E. F.** The theory of beauty. Macmillan, 1914, str. V. 403.

**Hartmann Alma v.** Das Problem des Hässlichen. — Preussische Jahrbücher, sierpień, 1915.

**Souriau Paul.** L'esthétique de la lumière. Paris, Hachette et Co., 1914, str. XII. 439 z 76 fig. Fr. 10.

**Rosenthal G.** Das Wort „Manier" in der Aesthetik. — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur, XVIII. 35. 9.

b

**Dessoir Max.** Allgemeine Kunstwissenschaft.— Deutsche Literaturzeitung, XXXV. (1914). Nr. 44/45, 46/47.

**Mieli A.** Per una classificazione della arti. — Rivista di filosofia, lipiec-sierpień, 1914.

**Montenach Georges de.** La formation du goût dans l'art et dans la vie. Fribourg, Librairie de l'Université, 1914, str. 110.

---

**Valenti Pas.** La teoria del valore: appunti di critica. Roma, Athenaeum, 1914, str. 73. L. 2.

**Marchesini Giov.** Il valore supremo. Roma, 1914, str. 13. (Estr. „Rivista d'Italia").

**Köhler W.** Die Objektivität, Untersuchungen über die logische Struktur des Werturteils. — Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich, 39. 1.

**Walcott Philip C.** Modern values and their Christian sources. Boston, Pilgrim, 1914, str. 216.

---

**Ferrero Guglielmo.** Ancient Rome and modern America; a comparative study of morals and manners. Putnam, 1914, str. 360. 8 S. 6 d.

**Gardner C. Spurgeon.** The ethics of Jesus and social progress. New York, Doran, 1914, str. XII. 362. (6 stron bibliografii).

**Gilbertson A. N.** Some ethical phases of Eskimo culture. — Journal of religious psychology, 7. 1.

**Rashdall Hastings.** Is conscience an emotion?; three lectures on recent ethical theories. Boston, Houghton Mifflin, 1914, str. X. 199.

**Moore Rev. T. Verner.** A historical introduction to ethics; with an introd. by Rt. Rev. T. Jos. Shahan. New York, Amer. Bk. Co., 1915, str. XII. 164.

**Laguna Theodore de Leo de.** Introduction to the science of ethics. Macmillan, 1915, str. XII. 414.

**Johnston G. A.** An introduction to ethics. Macmillan, 1915, str. X. 254.

**Drake Durant.** Problems of conduct; a introductory survey of ethics. Boston, Houghton, Mifflin, 1914, str. XIII. 455.

**Vesper Noel.** Anticipation à une morale du risque. Essai sur la malléabilité du monde. Avec une étude de Jules Bois. Paris, Perrin et Co., 1914, str. XLIV. 296.

**Mazumdar Abhoy Kumar.** Outlines of moral philosophy. Calcutta, Mazumdar, 1915, str. IX. 164. 201. 278.

**Profumo Lu., S. J.** Corso di filosofia elementare. Vol. III. (Etica), Torino, Marietti, 1914, str. XXII. 755. L. 5.

**Vecchia Pa.** Filosofia morale, per corsi universitari. Milano-Roma-Napoli, soc. ed. Dante Alighieri, di Albrighi, Segati e Co., 1914, str. 304. L. 2·50.

**Gropali Aless.** Etica. 2. ed. Livorno, Giusti, 1915, str. VII. 120. L. 1.

a

**Ladd G. Trumbull.** What ought I to do?; an inquiry into the nature and kinds of virtue, and into the sanctions aims and values of the moral life. Longmans, 1915, str. 311.

**Deshumbert M.** Morale fondée sur les lois de la nature, 1915, str. 191. Fr. 3·50.

**Hill J.** International morality. — The North American Review, kwiecień, 1915.

**Dominicis Saverio de.** Principi di morale sociale. 9. ed. Torino, Paravia, 1914, str. VII. 276. L. 2·50.

**Jandelli G.** Fondamenti della morale: Nozione di protologia e psicologia morale. Torino, 1915, str. 602. L. 10.

**Mendizábal y Martin L.** Principios morales básicos. Zaragoza, 1915, str. 274. Pes. 4.

**Schmidt Hugo.** Die geistigen Grundlagen der religionslosen Sittlichkeit. — Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik, wrzesień, 1914.

**Zini Zino.** La morale al bivio. Torino, Fratelli Bocca, 1914, str. 174. L. 3.

**Juvalta E.** Il vecchio e il nuovo problema della morale. Bologna, Zanichelli, 1915.

**Grützmacher R. H.** Die Durchführbarkeit der christlichen Ethik in der Gegenwart. — Neue kirchliche Zeitschrift, 25. 9.

**Ravà Ad.** Lo stato come organismo etico. Roma, Athenaeum, 1914, str. 83.

**Brown W.** Ethical and social significance of personality. Macmillan, 1914.

**Schubert-Soldern R. v.** Pflichtbegriff und Eudaimonismus. — Nord und Süd, czerwiec, 1915.

**Fossa-Mancini Car.** Il valore morale della scienza. Jesi, 1914, str. 33.

**Kimball J. C.** The ethical aspects of evolution. Boston, Am. Unitarian Assn., 1913, str. III. 420.

**Lanessan J. L. de.** La morale du transformisme. — Revue Anthropologique, czerwiec-sierpień; październik-listopad 1915.

Wie sind Hypnotismus und Spiritismus ethisch zu beurteilen? — Historisch-politische Blätter für das katholische Deutschland, 154. 3.

**Gourmont Rémy de.** Morale del l'amore. Genova, libr. ed. Moderna, 1914, str. 100. L. 1.

**Foster W. Trufant ed.** The social emergency; studies in sex hygiene and morals; with an introd. by C. W. Eliot. Boston, Houghton Mifflin, 1914, str. 222.

**Grimm E.** Der ethische Wert der Kriegshilfe. — Protestantische Monatshefte, 18. 11. 12.

**Parant Victor.** La morale du médicin. Paris, Asselin et Houzeau, 1914, str. 119.

**Koch H.** Die ethischen Grundlagen der Versicherung. — Stimmen der Zeit, styczeń, 1915.

**Caviglione Car. Prof.** Morale e filosofia. Novi Ligure, 1914, str. 42. L. 1·50.

**Morselli E.** Morale e religione. Livorno, Giusti. 1915.

**Maresca Mariano dott.** Fatto etico e fatto pedagogico. Lucca, Guidotti, 1914, str. 30.

**Gadda Gius.** Il capitale..... e la morale. Milano, Lanzani, 1914, str. 10.

b

**Mabie Hamilton Wright.** Ethics and the larger neighborhood. Philadelphia, Univ. of Penn , 1914, str. 33.

**Johnston G. A.** Casuistry and ethics. — International Journal of ethics, lipiec, 1914.

**Feldkeller P.** Jesuiten und Kriegsethik. — Nord und Süd, październik, 1914.

**Keussen R.** Betrachtungen über das Verhältnis der christlichen Ethik zu Staat und Kultur. — Internationale kirchliche Zeitschrift, 5. 2.

**Kelley F.** Modern industry in relation to the family, education, health and morality. Longmans, 1914, 3 S. 6 d.

## WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

**Polskie Wydawnictwo Pedagogiczne,** mające ogniskować polską twórczość i pracę pedagogiczną zamierza powołać do życia Księgarnia Polska B. Połonieckiego we Lwowie. Wydawnictwo to ma obejmywać trzy działy: 1. „Bibliotekę pedagogiczną“ jako zbiór publikacyj pedagogicznych polskich oraz przekładów najznakomitszych dzieł pedagogicznych obcych; 2. „Bibliotekę dla młodzieży“, której zadaniem będzie dostarczenie młodzieży polskiej odpowiedniej lektury; 3. dwutygodnik „Młodość“ przeznaczony dla kół rodzicielskich i wychowawczych. — Redakcyę „Wydawnictwa“ objął Dr. Józef Kretz-Mirski. Adres Redakcyi: Lwów, Chorążczyzny 27.

**Redakcyę Revue philosophique de la France et de l'Étranger,** osieroconą skutkiem śmierci Ribota, objął L. Lévy-Bruhl, profesor historyi filozofii nowożytnej w Sorbonie.

**Katalogi.** M. Arct, Warszawa, Nowy Świat 35. Katalog dzieł nakładowych, kwiecień, 1919, zawiera m. i. dział: Filozofia. Psychologia. Logika. Etyka. (str. 3—5).

## WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

**Akademia Umiejętności w Krakowie.**

Wydział historyczno-filozoficzny: Dnia 7. stycznia 1918 sekretarz przedstawił pracę Dra Romana Rybarskiego p. t.: „Idea gospodarstwa narodowego“. — Dnia 13. maja 1918 czł. T. Grabowski podał treść swej pracy p. t.: „Ze studyów nad Andrzejem Fryczem z Modrzewia“. — Dnia 17. czerwca 1918 sekretarz przedstawił pracę Dra Edwarda Taylora p. t.: „Statyka i dynamika w teoryi ekonomii“. — Dnia 1. lipca 1918 sekretarz przedstawił pracę Dra Stan. Kota p. t.: „Andrzej Frycz z Modrzewia. Życie i działalność“. — Dnia 25. listopada 1918 sekretarz przedstawił prace Dra Aleksandra Birkenmajera p. t.: 1. „Studya nad Witelonem“. Część I. — 2. „Przyczynki do historyi filozofii średniowiecznej“. C. d.

Wydział matematyczno-przyrodniczy. Dnia 8. kwietnia 1918 czł. E. Godlewski Jun. przedstawił pracę E. Hermana p. t.: „Przyczynek do poznania mimiki twarzy schizofreników“.

a

Komisya historyi filozofii w Polsce: XVI. posiedzenie dnia 18. marca 1919 Dr. A. Birkenmajer: O rzekomym filozofie polskim XIV. w. nazwiskiem Gad z Uścia: — O wstępnej prelekcyi Jana Solfy z r. 1513. — Ks. Dr. Konstanty Michalski: O nieznanym komentarzu Michała z Bystrzykowa do „De anima" Arystotelesa. — O polskiej scholastyce w pierwszej połowie w. XVI.

**Polskie Towarzystwo badań nad dziećmi** (Warszawa). Dnia 20. września 1918 Dr. Wł. Sterling: Samobójstwo młodzieży w świetle psychologii. — Dnia 23. października 1918 A. Szycówna: Nowe drogi w badaniach inteligencyi.— Dr. P. Jaroszyński: W sprawie ujednostajnienia badań psychologicznych w szkole. — Dnia 27. listopada 1918 J. Zawirska: Sądy moralne dzieci niemieckich i polskich. — Dnia 8. stycznia 1919 Dr. Z. Rosenblumówna: O profilach psychologicznych Rossolino i ich zastosowaniu.

**Dr. Stanisław Leśniewski** wygłosił w Moskwie w latach 1916—18 następujące odczyty: w Polskiem Kole Naukowem w r. 1916 „Zagadnienie wolnego od sprzeczności systemu teoryi mnogości"; tamże w r. 1917 „Antynomie nauk formalnych a język"; w Polskiem Kole Samopomocy Naukowej w r. 1918 trzy odczyty p. t. „Zasadnicze zagadnienia filozofii współczesnej": 1. Relatywizm a absolutyzm. 2. Teorya poznania czy metafizyka. 3, Na drodze do nowej logiki; w Polskiem Klubie Demokratycznym w r. 1918 „Filozoficzne podstawy Marksizmu".

## Filozofia w uniwersytetach polskich.

Półrocze letnie 1914/15.

Uniwersytet krakowski:

Ks. Prof. hon. Dr. St. Pawlicki: Filozofia Platona, 2 g. — Prof. Dr. W. Rubczyński: Krótki rys rozwoju problemów i szkół filozoficznych, 5 g. — Seminaryum filozoficzne dla młodszych, 2 g. — Seminaryum filozoficzne dla starszych: Arystotelesa Etyka Nikomachejska i jej porównywanie z Eudemijską i „Etyką wielką", 2 g. — Prof. Dr. T. Garbowski: Filozofia czynu, 3 g. — Seminaryum filozoficzne: Ćwiczenia dla młodszych z dziedziny krytyki poznania na tle lektury Kanta, 2 g. — Seminaryum filozoficzne: Ćwiczenia dla starszych, Kanta „Prolegomena", 2 g. — Prof. Dr. Śleszyński: Metodologia matematyki, 2 g.

Półrocze zimowe 1915/16.

I. Uniwersytet lwowski:

Prof. Dr. K. Twardowski: Logika, 4 g. — Ćwiczenia filozoficzne dla początkujących, 1 g.— Seminaryum filozoficzne, 2 g. — Prof. Dr. Wartenberg: Dusza i ciało, 3 g. — Optymizm i pesymizm, 2 g. — Seminaryum filozoficzne: Hume, Badania dotyczące rozumu ludzkiego, 2 g. — Doc. pryw. Dr. Wł. Witwicki: Z psychologii widzenia. Cz. I. Widzenie kształtów.

b

II. Uniwersytet krakowski:

Ks. Prof. hon. Dr. St. Pawlicki: Filozofia Arystotelesa, 2 g. — Prof. Dr. W. Rubczyński: Logika, 5 g. — Seminaryum filozoficzne: Kartezyusza Meditationes de prima philosophia z uwzględnieniem innych jego dzieł, 2 g. — Prof. Dr. T. Garbowski: Kant, 3 g. — Filozofia życia i śmierci, 2 g. — Seminaryum filozoficzne: Dyalektyka transcendentalna, 2 g. — Prof. Dr. Śleszyński: Wstęp do metodologii matematyki, 2 g. — Doc. pryw. Dr. A. Peretiatkowicz (na wydziale prawa): Konwersatoryum z historyi filozofii prawa.

III. Uniwersytet warszawski:

Dr. Jan Łukasiewicz: Logika, 3 g. — Historya filozofii nowożytnej, 2 g. — Ćwiczenia z zakresu logiki, 2 g. — Dr. Wł. Tatarkiewicz: Wstęp do filozofii, 2 g. — Ćwiczenia filozoficzne: Lektura i interpretacya Descartesa „Discours de la méthode, 2 g. — Dr. E. Abramowski z powodu choroby nie wykładał. Zastępywał go Dr. A. Chojecki, prowadząc ćwiczenia w Instytucie psychologicznym oraz wykład: Pokazy i objaśnienia do ćwiczeń psychologicznych, 2 g.

Półrocze letnie 1915/16.

I. Uniwersytet lwowski:

Prof. Dr. K. Twardowski: Logika teoretyczno-praktyczna, 3 g. — Ćwiczenia filozoficzne dla początkujących, 1 g. — Seminaryum filozoficzne, 2 g. — Ćwiczenia w mierzeniu czasu reakcyi, 1 g. — Prof. Dr. M. Wartenberg: Krytyczne dzieje zagadnień substancyi i przyczynowości, 4 g.— Pragmatyzm i intuicyonizm, 1 g. — Seminaryum filozoficzne, 2 g. — Doc. pryw. Dr. Witwicki: Psychologia widzenia. (Widzenie kształtów), 2 g.

II. Uniwersytet krakowski:

Prof. Dr. Wł. Heinrich: Teorya poznania, 5 g. — Seminaryum filozoficzne, 2 g. — Pracownia psychologiczna. — Prof. Dr. W Rubczyński: Etyka ze szczególnem uwzględnieniem zadań wychowawczych i społecznych, 4 g. — Socyologiczno-etyczne kierunki Durkheima i Tarde'a, 1 g. — Seminaryum filozoficzne: Rzeczpospolita Platona, 2 g. — Prof. Dr. T. Garbowski: Kant (część II.), 3 g. — Filozofia energii, 2 g. — Seminaryum filozoficzne: Ćwiczenia w zakresie metafizyki i metodologii krytycznej, 2 g. — Doc. pryw. Dr. Kulczyński: Kształcenie woli i charakteru z uwzględnieniem wychowania narodowego, 3 g. — Prof. Dr. Śleszyński: Wstęp do metodologii matematyki, 2 g.— Doc. pryw. Dr. A. Peretiatkowicz (na wydziale prawa i administracyi): Nowożytna filozofia prawa (z uwzględnieniem doktryn politycznych), 1 g.

III. Uniwersytet warszawski:

Prof. Dr. Jan Łukasiewicz: Metodologia ogólna, 3 g. — Historya filozofii nowożytnej, 2 g. — Seminaryum filozoficzne: Lektura i interpretacya Hume'a „Badań dotyczących rozumu ludzkiego". — Dr. Wł. Tatarkiewicz: Dzieje

a

filozofii greckiej, 3 g. — Seminaryum filozoficzne: Czytanie i interpretacya dialogów Platona. — Dr. A. Chojecki (w zastępstwie Dra E. Abramowskiego): Psychologia eksperymentalna, 2 g. — Konwersatoryum i ćwiczenia psychologiczne, 2 g.

## Polskie Towarzystwo filozoficzne.

XI. Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 12. lutego 1916. Na wstępie przewodniczący poświęcił gorące słowa wspomnienia zmarłemu członkowi czynnemu, Drowi Bronisławowi Bandrowskiemu i poległemu członkowi wspierającemu, Janowi Ihnatowiczowi, poczem Wydział przedłożył XI. i XII. Sprawozdanie za lata 1914 i 1915. Towarzystwo uległo w jesieni 1914 wskutek inwazyi rosyjskiej zamknięciu, a działalność swą podjęło w jesieni 1915. Członkowie Towarzystwa bawiący w r. ak. 1914/15 w Wiedniu zbierali się stale co dwa tygodnie na pogadanki naukowe (zob. Ruch fil. IV. 264 b). — Liczba członków wynosiła z końcem r. 1915 ogółem 128. — Posiedzeń naukowych odbyło się w latach 1914 i 1915 ogółem 11 (zob. Ruch fil. IV. 54 a, 79 a, 112 b, 136 a, 160 b, 198 a, 264 b). Nadto staraniem Towarzystwa wygłosił w dniach 25. i 26. lutego 1914 Dr. George Stuart Fullerton, profesor filozofii w Columbia University (Nowy York) dwa publiczne odczyty p. t. Dusza i ciało (zob. Ruch fil. IV. 59, 79 b). — Na posiedzeniu Wydziału dnia 22. listopada 1915 uchwalono utworzyć osobny fundusz w celu wydania prac Dra Bronisława Bandrowskiego. — W r. 1914 wyszedł z druku tom VII. wydawnictw Towarzystwa: Dr. Zygmunt Zawirski, „O modalności sądów“ oraz tom VIII.: Dr. Paweł Deussen, „Zarys filozofii indyjskiej z dodatkiem o filozofii Wedanty i jej stosunku do metafizyki zachodniej“. Przekład rozszerzony objaśnieniami z upoważnienia autora. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1915 tomów 145 t. j. powiększyła się w ciągu lat 1914 i 1915 o 21 dzieł, w tem 12 darów. — Dochody Towarzystwa wynosiły w tych dwóch latach 1.795·50 K., rozchody 1.166·64 K., pozostałość 628·86 K.

W miejsce zmarłego sekretarza Towarzystwa, Dra Adama Stögbauera wybrano Dra Stefana Błachowskiego, w miejsce zaś zmarłego zastępcy członka Wydziału, Dra Bronisława Bandrowskiego — Dra Tadeusza Czeżowskiego. Członkami Komisyi rewizyjnej na r. 1916 wybrani zostali Prof. Dr. Marcin Ernst z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających.

XII. Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 12. lutego 1917. Po uczczeniu zmarłego członka założyciela, Dra Wł. Weryhy i członka czynnego Ks. Prof. Dra Stefana Pawlickiego, Wydział przedłożył XIII. Sprawozdanie za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1916. — Liczba członków wynosiła z końcem

b

r. 1916 ogółem 132. — Posiedzeń naukowych odbyło się w roku tym 9 (zob. Ruch fil. IV. 264 b). — Pamięć zmarłego długoletniego sekretarza Towarzystwa, Dra Adama Stögbauera, uczczono na 162. posiedzeniu naukowem, na którem Dr. Wł. Witwicki wygłosił o nim wspomnienie pośmiertne (zob. Ruch fil., tamże). — W 50. rocznicę urodzin przewodniczącego Towarzystwa, Prof. Dra Kazimierza Twardowskiego, zebrali lwowscy członkowie Towarzystwa kwotę 510 K., którą wręczono solenizantowi z prośbą o przeznaczenie jej na cel, jaki uzna za stosowny. Prof. Twardowski przeznaczył kwotę tę na fundusz wydawnictwa pism ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1916 ogółem 394 dzieł t. j. powiększyła się w r. 1916 o 268 dzieł; z tej liczby 256 dzieł wchodziło w skład biblioteki ś. p. Dra Adama Stögbauera, przekazanej w spuściźnie Towarzystwu, 10 dzieł pochodziło z księgozbioru ś. p. Jana Ihnatowicza, 2 dzieła otrzymało Towarzystwo w darze. — Dochody Towarzystwa wynosiły w r. 1916 2.026·62 K., rozchody 292·57 K., pozostałość 1.374·05 K. Fundusz wydawnictw pism ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego liczył z dniem 31. grudnia 1916 r. 630 K.

Członkami Komisyi rewizyjnej na r. 1917 wybrani zostali Prof. Dr. Marcin Ernst z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających.

XIII. Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 12. lutego 1918. Po uchwaleniu rezolucyi protestującej przeciw gwałtowi brzeskiemu i po złożeniu hołdu pamięci zmarłych członków czynnych Towarzystwa: Dra Władysława Biegańskiego, Prof. Dra Maryana Raciborskiego i Dyr. Stanisława Schneidra, Wydział przedłożył XIV. Sprawozdanie za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1917. — Liczba członków wynosiła z końcem r. 1917 ogółem 133. — Posiedzeń naukowych odbyło się w tym roku 10 (zob. Ruch fil. IV. 265 a). — Ku uczczeniu pamięci Dra Adama Stögbauera Wydział uchwalił zarządzić wśród członków składkę na fundusz wydawnictwa pism filozoficznych Zmarłego oraz zapisać jego imię w spisie zmarłych członków założycieli. — W r. 1917 wyszedł IX. tom wydawnictw Towarzystwa: Dr. Stefan Błachowski, „Nastawienia i spostrzeżenia“. — Na posiedzeniu dn. 12. maja 1917 uchwalił Wydział rozszerzyć działalność wydawniczą Towarzystwa, przystępując do wydawnictwa „Badań psychologicznych“. — Stan biblioteki Towarzystwa nie zmienił się w r. 1917. — Dochody Towarzystwa wynosiły w tym roku 3.616·80 K., rozchody 907·18 K., pozostałość 2.709·62 K. Fundusz wydawnictwa pism ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego wynosił z dniem 31. grudnia 1917 1.431·03 K., fundusz zaś wydawnictwa pism ś. p. Dra Adama Stögbauera 51·70 K. Z powodu ustąpienia z Wydziału bibliotekarza Dra Maryana Borowskiego i zastępcy członka Wy-

a

działu, Prof. Dra Jana Łukasiewicza, tudzież wobec tego, że dotychczasowy zastępca członka Wydziału, Dr. Tadeusz Czeżowski, zajął miejsce bibliotekarza, dokonano wyboru dwóch zastępców członków Wydziału: Dra Kazimierza Sośnickiego i Dra Zygmunta Zawirskiego.

Członkami Komisyi rewizyjnej na r. 1918 wybrani zostali Prof. Dr. M. Ernst z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających.

XIV. Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 24. maja 1919. Zagajając zebranie przewodniczący zaznaczył, iż Polskie Towarzystwo Filozoficzne zbiera się po raz pierwszy w Niepodległej i Zjednoczonej Polsce, poczem poświęcił gorące słowa wspomnienia zmarłym członkom Drowi Kazimierzowi Dreasowi i Drowi Zygmuntowi Matkowskiemu i wyraził głębokie współczucie ciężko męczeńską śmiercią syna Ludwika dotkniętemu inż. Wacławowi Wolskiemu. Następnie Wydział przedłożył XV. Sprawozdanie za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1918. — Liczba członków wynosiła z końcem r. 1918 ogółem 139. — Posiedzeń naukowych odbyło się w tym roku ogółem 13 (zob. Ruch fil. IV. 265 a). — W zgromadzeniu przedstawicieli wszystkich lwowskich towarzystw naukowych, zwołanem w dniu 21. lutego 1918 przez Wydział Towarzystwa dla popierania nauki polskiej w porozumieniu z Towarzystwem historycznem w celu uchwalenia zbiorowego protestu przeciw traktatowi brzeskiemu, wziął udział jako przedstawiciel Polskiego Towarzystwa Filozoficznego Prof. Dr. K. Twardowski. — Pamięć Dra Adama Stögbauera uczcił Wydział, urządzając w drugą rocznicę Jego śmierci (19. stycznia 1918) składkę na fundusz wydawnictwa pism filozoficznych Zmarłego i przeznaczając na ten cel kwotę 100 K. z funduszów Towarzystwa. — Ku uczczeniu pamięci Dra Bronisława Bandrowskiego podano w dniu 27. lipca 1918 jako w czwartą rocznicę Jego śmierci wspomnienie pośmiertne do dzienników i wezwano do dalszej składki na fundusz wydawnictwa pism Zmarłego, przeznaczając na ten cel z zasobów Towarzystwa kwotę 100 K. — Z końcem r. 1918 znajdowały się pod prasą: drugie wydanie I. tomu wydawnictw Towarzystwa t. j. Hume'a „Badania dotyczące rozumu ludzkiego“ w przekładzie J. Łukasiewicza i K. Twardowskiego oraz 1. zeszyt „Badań Psychologicznych“, zawierający dwie rozprawy Dra Stefana Błachowskiego „O wrażeniach położenia i ruchu“ i „Odtwórcze wyobrażenia węchowe w stosunku do wzrokowych i słuchowych“. — Przystąpiono też w tym roku do wydania pism filozoficznych Dra Bronisława Bandrowskiego i Dra Adama Stögbauera; druk tych pism doznał opóźnienia z powodu trudności technicznych. — Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1918 tomów 398 t. j. powiększyła się w roku 1918 o cztery dzieła otrzymane w darze. — Dochody Towarzystwa wynosiły w tym roku 4.519·81 K., rozchody

b

553·77 K., pozostałość 3.966·04 K. Fundusz wydawnictwa pisma ś. p. Dra Bronisława Bandrowskiego wynosił z dniem 31. grudnia 1918 2.050·44 K., fundusz zaś wydawnictwa pism ś. p. Dra Adama Stögbauera 1.202·2 K. — Ustępującym członkom Wydziału, prof. Dr. Wł. Witwickiemu i Dr. St. Błachowskiemu, którzy na stałe Lwów opuścili, uchwalono wyrazić gorące podziękowanie za ich działalność w łonie Wydziału. — Członkami Wydziału na pięciolecie 1919—1923 wybrani zostali: Dr. Franciszek Smolka, Dr. Kazimierz Sośnicki, Prof. Dr. Kazimierz Twardowski, Prof. Dr. Mścisław Wartenberg i Dr. Zygmunt Zawirski; zastępcami członków Wydziału: Dr. Kazimierz Ajdukiewicz i inż. Wacław Wolski. — Członkami Komisyi rewizyjnej na r. 1919 wybrani zostali Prof. Dr. Marcin Ernst z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających. — Z okazyi upływu piętnastoletniego okresu istnienia Towarzystwa uchwalono wyrazić gorące podziękowanie przewodniczącemu, Prof. Dr. K. Twardowskiemu „za Jego niestrudzoną pracę około rozwoju Towarzystwa oraz za całą związaną z Towarzystwem Filozoficznem działalność dla dobra filozofii polskiej“. — W sprawie ewentualnego podwyższenia rocznej wkładki uchwalono wezwać Wydział, by zwołał w tym celu Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie i zaproponował na niem odpowiednią zmianę statutu.

## WIADOMOŚCI OSOBISTE.

**Prof. Dr. Kazimierz Twardowski** obrany w czerwcu 1914 Rektorem Uniwersytetu lwowskiego na rok ak. 1914/15 piastował godność tę — na podstawie dwukrotnie ponawianego wyboru — przez 3 lata t. j. w latach 1914/15—1916/17. — Prof. Twardowski zamianowany został w czerwcu 1915 członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Akademickiego „Ognisko“ we Wiedniu; w kwietniu 1916 członkiem honorowym Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego; w marcu 1919 Dyrektorem Naukowej komisyi egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich we Lwowie.

**Prof. Dr. Jan Łukasiewicz** powołany został w jesieni 1915 do objęcia wykładów filozofii w Uniwersytecie warszawskim (zob. Ruch fil. V. 23 b). W r. ak. 1915/16 był delegatem Wydziału filozoficznego do Senatu akademickiego. W r. ak. 1916/17 dziekanem tegoż Wydziału, następnie do połowy stycznia 1918 ponownie delegatem Wydziału do Senatu akademickiego. W połowie stycznia 1918 wybrany prorektorem w miejsce zmarłego prof. Brudzińskiego był nim przez kilka tygodni; w lutym bowiem 1918 został powołany do Ministerstwa W. R. i O. P. w charakterze Szefa sekcyi nauki i szkół wyższych. W styczniu 1919 został mianowany Ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego.

a

**Dr. Tadeusz Kotarbiński**, nadzw. profesor filozofii w uniwersytecie warszawskim, od grudnia 1915 do stycznia 1918 sekretarz generalny Warszawskiego Instytutu Filozoficznego, otrzymał w r. 1917 za pracę „Szkice praktyczne“ nagrodę im. Natansona, przyznaną mu przez Komitet zarządzający Kasą pomocy dla osób pracujących na polu naukowem im. Dra J. Mianowskiego w Warszawie.

**Dr. Stefan Błachowski**, od stycznia 1914 do lutego 1918 asystent Seminaryum filozoficznego Uniwersytetu lwowskiego, następnie praktykant lwowskiej Biblioteki Uniwersyteckiej, uzyskał w styczniu 1918 w Uniwersytecie lwowskim veniam legendi z zakresu psychologii, na wiosnę zaś 1919 został powołany do objęcia wykładów psychologii w uniwersytecie poznańskim zrazu jako docent prywatny, następnie zaś jako profesor nadzwyczajny (zob. Ruch fil. V. str. 23/24.

**Dr. Tadeusz Czeżowski** pełnił od stycznia 1916 do czerwca 1918 obowiązki Dyrektora kancelaryi Uniwersytetu lwowskiego. W lipcu 1918 został powołany do Ministerstwa W. R. i O. P. w Warszawie w charakterze starszego referenta w sekcyi nauki i szkół wyższych.

b

**Ks. Dr. Stanisław Kobyłecki**, profesor gimn. w Nowym Targu został mianowany w październiku b. r. profesorem nadzwyczajnym psychologii na Wydziale teologicznym Uniwersytetu warszawskiego.

## NEKROLOGIA.

**Franciszek Jaroszyński**, absolwent wydziału filozoficznego Uniwersytetu lwowskiego, autor opracowanej w Seminaryum filozoficznem Prof. Dr. K. Twardowskiego i drukiem wydanej rozprawy „Terminologia psychologiczna Jana Śniadeckiego“ (zob. Ruch fil. V. str. 24 a), urodzony w r. 1892, zmarł w maju 1919 w ruskim obozie internowanych w Kołomyi na tyfus plamisty.

**Bolesław Ulanowski**, profesor prawa polskiego i kanonicznego w Uniwersytecie Jagiellońskim, ur. w r. 1860 w Brześciu Litewskim, zmarł w Krakowie 27. września 1919. — Był sekretarzem generalnym Akademii Umiejętności w Krakowie oraz sekretarzem jej Wydziału historyczno-filozoficznego; za jego sekretaryatu powstała w łonie Akademii Komisya do badania historyi filozofii w Polsce.






Red. odpowiedzialny: Dr. M. Treter. I. Związkowa Drukarnia we Lwowie, Lindego 4.